BIOS

Asiantuntijalausunto: VNS 6/2020 vp Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Suomen kestävän kasvun ohjelma

Paavo Järvensivu, kauppatieteiden tohtori
BIOS-tutkimusyksikkö

15. tammikuuta 2021
Eduskunnan talousvaliokunta

BIOS-tutkimusyksikkö lyhyesti

- Vuonna 2015 perustettu itsenäinen, monitieteinen tutkimusyksikkö, jossa tällä hetkellä kahdeksan tutkijaa
- Perustehtävänä tutkia ympäristö- ja resurssitekijöiden vaikutuksia suomalaiseen yhteiskuntaan ja kehittää kansalaisten ja päättäjien ennakointikykyä
- Päärahoittajana Koneen Säätiö; lisäksi BIOS kuuluu STN-rahoitteiseen WISE-tutkimuskonsortioon

Sisältö

1. Kestävän kasvun ohjelma (KKO) sijoittuu kestävyyssiirtymän taitekohtaan
2. KKO:sta puuttuu ekologisten reunaehtojen järjestelmällinen, kokonaisvaltainen tarkastelu, minkä vuoksi käsitys kestävyydestä on puutteellinen
3. KKO:n kuvaamat työkalut talouden ohjaukseen ekologisen jälleenrakennuksen mukaisesti ovat vajavaiset
4. Ehdotamme valtioneuvoston kanslian alaisuuteen tiedevetoista *järjestelmäpäivitysten suunnitteluyksikköä*

Kestävyyssiirtymän taitekohta

- Pandemian jälkihoito oltava linjassa seuraavia vuosia ja vuosikymmeniä koskevan ekologisen jälleenrakennuksen kanssa, jonka myötä ilmastopäästöt vähenevät radikaalisti ja luonnonvarojen ylikulutuksesta luovutaan
  - Jos jälkihoito luo kasvun edellytyksiä korkeapäästöiselle ja luonnonvaroja ylikuluttavalla taloudelliselle toiminnalle, ympäristötavoitteiden saavuttamisesta tulee lähes mahdotonta
  - Oikein kohdennettuna koronaelvytys voi toimia vipuvartena sitä seuraavalle merkittävästi laajemmalle talouden ekologiselle rakennemuutokselle
- Suomi ja KKO aivan oikein tavoittelevat kansainvälistä edelläkävijyyttä, ja siksi KKO:n on nojattava parhaimpaan mahdolliseen käsitykseen ekologisista reunaehdoista

Ekologiset reunaehdot

- KKO hahmottaa Suomen hiilineutraaliustoimet pitkälti TEM:n kokoamien ja teollisuuden ja konsulttiyritysten laatimien vähähiilisyystiekarttojen kautta
- KKO:n mukaan “toimialakohtaiset vähähiilitiekartat osoittavat, että päästövähenemät ovat toteutettavissa” (s. 30), mutta väite on harhaanjohtava
  - Tiekartat nojaavat tiettyihin suotuisiin kehityskulkuihin (”näin *voisi* tapahtua”)
  - Tiekartat eivät kerro miten hiilineutraalius saavutetaan omissa käsissä olevin keinoin; eivät sisällä riskianalyysejä; eivät sisällä järjestelmällistä kartoitusta luonnonvarojen kestävään käyttöön liittyvistä rajoituksista
  - Eri sektoreiden tiekarttoja ei myöskään ole käsitelty kokonaisuutena, jolloin ne voivat sisältää keskenään risteäviä polkuja tai laskea samat rajalliset luonnonvarat käytettäväksi moneen kertaan eri sektoreilla
- Kriittistä huomiota kiinnitettävä mm. kestävän biomassan rajalliseen saatavuuteen metsä-, energia- ja kemianteollisuuden tarpeisiin; akkuklusterin resurssi- ja ympäristövaikutuksiin; vety- ja CSS-teknologioiden skaalautuvuuteen

Työkalut talouden ohjaukseen

- Kasvustrategia on heikko ja ristiriitainen politiikkakehys ekologiseen jälleenrakennukseen
  - Ei ohjaa talouden toimijoita systemaattisesti oikeaan suuntaan vaan lopulta kannustaa minkä tahansa taloudellisen toiminnan kasvuun
  - Kasvustrategian vaihtoehto on *siirtymäpolitiikka*, joka tähtää tavoiteltuihin sisällöllisiin muutoksiin taloudessa ja yhteiskunnassa (eroon fossiilisista polttoaineista ja ylikulutuksesta samalla kun huolehditaan hyvän elämän edellytyksistä)
- KKO lähtee siitä, että valtion tehtävänä on luoda pelisääntöjä ja edellytyksiä talouden (yksityiselle) toiminnalle, mutta valtion toteuttava, tuottava ja työllistävä rooli taloudessa on pidettävä mahdollisimman pienenä
  - Ei sisällä näkemystä toimenpiteistä, jotka toteutetaan, jos yksityinen sektori ei riittävän nopeassa ajassa tuota tarvittavia järjestelmäuudistuksia (esim. rakenna energia- ja liikenneinfrastruktuuria, jonka myötä voimme irtautua fossiilisiin polttoaineisiin nojaavasta liikenteestä ja teollisuudesta)
  - Siirtymäpolitiikka edellyttää vahvempia työkaluja: julkisesta investointiohjelmasta vahvempi ja johdonmukaisempi; koulutus ja TKI nojaamaan missiopohjaiseen innovaatiopolitiikkaan; siirtymätyöllisyyden hoitoon valtion työpaikkatakuu

Ehdotamme uutta suunnitteluyksikköä

- Ehdotamme perustettavaksi VNK:n alaisuuteen tiedevetoisen *järjestelmäpäivitysten suunnitteluyksikön*, 100 MEUR yksikön perustamiseksi ja toimintaan 5 vuodeksi
  - Kuten KKO:n puutteista ilmenee, Suomi tarvitsee kokonaiskuvan sosio-teknisten järjestelmien (energia, liikenne, asuminen, ruoka, teollisuus) uudistamisesta seuraavien 15–30 vuoden aikana ekologisesti kestäviksi
  - Ilman kokonaiskuvaa ja toteuttamiskelpoisia suunnitelmia julkinen valta – ja osaltaan teollisuus – eivät voi määrätietoisesti investoida, työllistää ja ohjata innovaatiopolitiikkaa
  - Paras ymmärrys saavutetaan tiedevetoisesti, tarvittaessa teollisuuden, sektoritutkimuslaitosten ja julkisen hallinnon teknistä asiantuntemusta hyödyntäen
  - Koronaelvytys on hyödynnettävä strategisesti, ei hajanaisia sinänsä hyviä kohteita tukemalla: paras alkuinvestointi olisi tiedevetoiseen suunnitteluun, joka ylittäisi teollisuuden tiekarttojen puutteet ja tarjoaisi vakavasti otettavan näkymän teollisuuden ja muun yhteiskunnan tulevaisuudelle ekologisten reunaehtojen näkökulmasta

Ota yhteyttä

www.bios.fi
contact@bios.fi
facebook.com/biosresearch
twitter.com/biosresearch